

BARTHA-KOVÁCS KATALIN

Árnyképek nyomában

ÁRKOSSY ISTVÁN: NAGYMESTEREK.

RENEZÁNSZ ÉS BAROKK FESTŐMŰVÉSZEK ARCKÉPCSARNOKA

Magyar Napló Kiadó, 2015

A *Tiszatáj online* 2014 februárjában arról tudósított, hogy „Reneszánsz és barokk festők arcképcsarnoka” címmel Árkossy István alkotásaiból kiállítást rendeztek a prágai Magyar Intézet Pincegalériájában. Az ezen a tárlaton szereplő negyven olajfestmény egy évvel később ötven képből álló teljes anyaggá egészült ki: a budapesti Józsefvárosi Galéria 2015 júniusában – a festményeket tartalmazó *Nagymesterek* című könyv megjelenése alkalmából – ezekből a képekből mutatott be válogatást.

Árkossy István kolozsvári születésű, de már 28 éve Budapesten élő ismert festőművész és grafikus. Új könyve: *Nagymesterek. Reneszánsz és barokk festőművészek arcképcsarnoka* ötven, 2010 és 2013 között készült festményét és a hozzájuk kapcsolódó esszéket tartalmazza. Az igényes kivitelezésű, keménytáblás könyv borítója azonnal magára vonja a figyelmet: az átható tekintetű Van Dyck-portré és az elegáns hölgy mintha farkasszemet nézne az olvasóval, a színpadi díszletként ható vörös függöny pedig mintegy mozgásba lendíti a festményt.

Hasonló igényességgel készült az egész – kép és szöveg párbeszédére épülő – könyv, amelynek belső címlapján az éghasadék és a csillagképet megidéző vonalháló által keretezve Árkossy István profilból ábrázolt önarcképe szerepel. Ez voltaképpen az ötvenegyedik portré, amely szívárványhídként feszül a múlt és a jelen – a régmúlt korok festői és a XXI. század művészete – között. Jelképesnek tekinthető a könyv elején szereplő, Giorgio Vasarihoz írt Michelangelo-szonett: a *Nagymesterek* nem csupán a festők és műveik előtt kíván fejet hajtani, hanem a művészéletrajzok műfaját megteremtő Vasari előtt is, hiszen olyan művész alkotása, aki – a reneszánsz kor polihisztor művészideálja jegyében – maga is ír a művészetről. Az ötven festőt felsorakoztató arcképcsarnokot Szakolczay Lajos előszava és a könyvben szereplő művészek időrendbe szedett névsora előzi meg, a kötetet szerzői utószó zárja. Az első mester a késő gótika és a kora reneszánsz legjelentősebb alakja, Cimabue, míg az utolsó a XVIII. században élt velencei veduta-festő, Canaletto.

A kötet felépítése jól áttekinthető: bal oldalon a festőről szóló rövid esszé olvasható, jobb oldalon pedig a vizsgált művész képvilága alapján összeállított montázs-szerű festmény látható. Ez a festmény minden esetben tartalmazza a művész arcképének másolatát, a festő képvilágára jellemző részleteket, továbbá – amint azt a szerzői utószóból megtudjuk – egy „geometrikusan értelmezett strukturális hálót”, amely egységbe fogja a kompozíciót. Az arcmások megfestésénél Árkossy István, ha csak tehetette, a festő önarcképe alapján dolgozott. Ha az nem állt rendelkezésére (mint például Michelangelo esetében), akkor a művész feltételezett arcmása (rajz, metszet vagy festményen megjelenő alak) szolgált alapjául az arcképnek.

Az egyik legszokatlanabb portré Piero della Francescáé, aki saját magát mint *A Krisztus fel-támadása* című freskó egyik alvó katonáját festette meg. De szokatlan Árkossy István megol-dása is: freskótöredéket komponál, amelyen csak a kép bizonyos részletei látszanak, és a hi-ányzó képelemeket a nézőnek magának kell kikövetkeztetnie. Árkossy István a festményeken – a képi tömörítés hatásos eszközével élve – a művész képvilágának jellegzetes motívumait jeleníti meg: az *Udvarhölgyek* című Velázquez-képről például az infánsnő alakja mellett a kuty-át is átveszi. A festmény különböző, legtöbbször egymástól távoli múzeumokban őrzött képek jellemző részleteit emeli ki és komponálja bravúrosan egyetlen képi síkba. Árkossy István figyelme arra is kiterjed, hogy a festők nevei minden esetben más, egyéniségükhöz illő, gondosan megrajzolt betűtípussal szerepeljenek a képen.

A *Nagymesterekben* a kép és a szöveg tökéletesen együtt nézhető és olvasható: a könyv életközeli hozza azokat a művészeket, akikre az olvasó addig csak mint távoli, tiszteletre-méltó nevekre tekintett. A kötet lapjain békésen megférnek egymás mellett az itáliai és az északi iskolák legjelesebb reneszánsz és barokk festői. Az olasz művészek harmonikus vilá-gának ellenpontjának tekinthető a németalföldi mesterek komor-groteszk, nyugtalanító, nem ritkán apokaliptikus univerzuma. A könyv vége felé a nagymesterek panteonjában két XVII. századi francia festő is feltűnik: Poussin és Claude Lorrain, akik mindketten Rómában teljesít-tették ki művészetüket (csak érdekességképpen jegyezzük meg, hogy Poussint a francia mű-vészettörténészek nem a barokk, hanem a klasszicista festőkhöz sorolják).

Az irodalmi igénnyel megírt, olvasmányos esszék a művészek (és a képeken szereplő ala-kok) koráról is számos értékes információt tartalmaznak: egyebek között arra kérdésre is vá-laszt kapunk, hogy Paolo di Dono miért Uccello (madár) néven, Botticelli pedig miért „hor-dócska” ragadványnéven vált ismertté, és azt is megtudjuk, hogy a protestáns ikonográfia megteremtője, Lucas Cranach egyik lányának egyenes ági leszármazottja Goethe. A néha re-génybe illő életrajzi adalékok mellett (ilyen a kalandos életű, nyughatatlan Caravaggio-é) fes-téstechnikai részleteket is tartalmaz a könyv. Valószínűleg nem sokan tudják, hogy Messina az olajfestés újszerű technikáját honosította meg a XV. században. Az esszék azon túl, hogy egyéni látásmódról tanúskodó konkrét képelemzéseket nyújtanak, művészetelméleti fejtege-téseket is tartalmaznak, egyebek között a manierizmus fogalmával és megítélésével kapcso-latban. Árkossy István nem csupán a megidézett képek eredetijét, hanem Vasari, Sandrart és Bellori művészéletrajzait is jól ismeri: ezeket felhasználva – és a tényekhez szigorúan ra-gaszkodva – mintegy arcot ad az árnyaknak, azt is hangsúlyozva, hogy a festők életműve szempontjából meghatározó a város és általában a táj, ahol születtek. A könyvből azoknak az itáliai és észak-európai városoknak és tájaknak a története is kirajzolódik, amelyekből a fes-tőóriások származnak. E város-portrék közül kiemelt szerepet kap Velence: a *Nagymesterek* – Canaletto vedutái kapcsán – a gondolák városának költői felidézésével zárul.

Az önmagában is kerek egésznek tekinthető ötven szöveg együtt nagyívű művészettörté-neti esszét eredményez, amelyek együttes olvasatából Árkossy István szubjektív reneszánsz-és művészetszemlélete bontakozik ki. A képekről reneszánsz életöröm árad, s ez az érzés su-gárzik át a szövegeken is. A *Nagymesterek* tudatosan távol tartja magát a posztmodern be-szédmod divatos szófordulataitól, s épp ezáltal válik hitelessé. A kiadvány elkészítése alapos (képi és szöveges) dokumentációt követelt meg, de mindennek előtt szerénységet, alázatot. Óriási alázat kellett hozzá, hogy Árkossy István ennyi különböző festői modorban alkosson jól felismerhető képeket, úgy, hogy azok közben sajátos, „árkossys” stílusukat is megőrizték.

Az esszék stílusa tökéletesen illeszkedik a könyvben megidézett kép- és ízlésvilághoz. Látszik rajtuk, hogy ízig-vérig művész munkái, hiszen stílusukat zeneiség hatja át, ami különösen azon festők jellemzésekor mutatkozik meg, akik maguk is lírai művészeknek számítanak. A zeneiséghez kötődő metaforák (mint például Leonardo kapcsán a „vörös-sárga-kék alapszínek összecsengése”, Arcimboldo „különös zengésű, meglepő képakkordjai” vagy a „Lorrain-mű képmuzsikája”) a könyv stílusát is zeneivé teszik, olyanná, mint egy végtelen dallam, amelyben – Baudelaire-t idézve – „egymásba csendül a szín és a hang s az illat”.

A kötet jól példázza annak a régi mondásnak az igazságát, hogy a különböző művészeti ágak összefonódnak egymással, a művészet pedig egy és oszthatatlan, csak megnyilvánulási formái különböznek. Ebben a kötetben minden benne van, ami az igazi művészetet (és művészt) jellemzi: egyéni látásmód, világteremtő képzelet, hozzáértés, technikai tudás, széleskörű műveltség, valamint a régi mesterek és műveik iránti őszinte tisztelet.